

WASS ALBERT:

ÖRÖKSÉGÜNK – HAGYATÉK¹ (részlet)

(289-313 old)

Évente egyszer, rügyfakadáskor, amikor a Fekete Gödörből át kellett költözni a Radnai-hegyekbe, az öreg, akárcsak elődjei tették, bement tanítványaival a barlang rejtekébe, az Úr erejével elmozdította a nagy követ, s kivet a nyitott tetejű ládából két telt marokra való ezüstpénzt. Ennyi kellett az élethez egy esztendőre. Ebben az évben azonban többre volt szükség. Érnei kezdett az idő, ahogy az öreg mondta, megnövekedett a tanítványok száma, s az Úr áldását meg kellett toldani valamicskét a Nagyságos Fejedelem hagyatékából, az ősi magyar lelki hagyaték erejének növelésére.

Volt ugyanannak a barlangnak egy másik kivezető útja is, mely egy zárt kis sziklakatlanba nyílt, amit csak a barlangon át lehetett megközelíteni. A katlan alján forrás buzogott s el is tűnt nyomban egy sziklaüregekben. Ez a katlan, s az ezt körülvevő apróbb barlangok sora volt az öreg nyári szállása. Innen ment le időnként bajban lévőket látogatni, odvas fákat döngetni falvak feletti gerinceken s gyógyítani, ápolni, oktatni azokat, akik gyógyítást, ápolást vagy oktatást kerestek.

Ennek az 1957-es esztendőnek a nyarán vált ez a rejtett sziklakatlan először oskolává. Istentudó magyarok oskolájává. Harminchatan voltak ott együtt, meggyötört, otthontalanná vált erdélyi magyarok, kik előtt bezárult az emberi élet minden ajtaja s nem maradt más, csak Isten. De azt is keresniök kellett, mert ahonnan jöttek, ott nem tanították meg nekik az Istenhez vezető út titkait.

Ezt tanította nekik az öreg abban a katlanban, reggeltől estig. Volt, aki megértette hamar az Úr dolgainak egyszerű nyitját, volt, aki nem. Az ilyen csak lassan tapogatódzva haladt előre, de haladt mégis. Az Úr lelke ott lebegett a katlan fölött, érezte mindenki.

Volt olyan, aki mindjárt az elején, mihelyt felgyógyult a sebeiből, arról beszélt, hogy talán okosabb lenne kiszökni az országból, világgá menni, s olyan helyen telepedni le, ahol nem üldözik azt, aki magyar, s ahol becsületes munkával megkeresheti mindenki a maga kenyerét, békeességben.

Ilyenkor rámutatott az öreg a kis forrás mellett álló magas nyírfára s azt mondta:

– Nézd ezt a fát. Látod a sok kis falevelet rajta? Mindegyiknek, még a legkisebbiknek is van mélyen lent a földben egy kis hajszál gyökerecskéje, mely étellel látja el. Ősszel lehull a levél, az igaz. Minden ősszel lehull. De annak a kis hajszál gyökerecskének a jóvoltából visszatér újra minden tavasszal. Ha azonban a gyökérszál pusztul el ott a föld alatt, a levelecske nem tér vissza többé, s idő múltával elpusztul a fa is. Mert a gyökérben van az élet, érted? Aki pedig elmegy, az nem viheti magával a gyökeret. S akinek nincsen gyökere, az elvész. Sok magyar veszett el így, nagyon is sok. Gondolj a gyökérre. Isten ültette a magyar gyökeret ebbe a földbe s Isten gondját is viseli, ha hagyod. Bízd gondodat az Úrra, Ő a te gondviselőd...

Lássátok az Úr dicsőségét – dorgálta a kishitűeket. Lássátok a jövőndőbe! Az Úristen rendelte nekünk ezt a hazát! Az Úristen népe és nemzete vagyunk! Elhagyta-e az Úr valaha is azokat, akik őbenne bíztak, akik az Ő törvényei szerint éltek, akik az Ő parancsolatait követték? Soha! Az Úr nem hagyta el az ő magyarjait! A magyarok hagyták el az Urat! Térjete vissza hozzá s ő megvédelmez benneteket, magosra emel, de tudjátok is ezt, lássátok magatok előtt a boldogságos szép jövőndőt, amit az Úr számotokra készített, lássátok magyarok, mert ahol nincs látomás, ott elpusztul a lélek, s a lélekkel együtt elpusztul a nép!

¹ Wass Albert: Örökségünk : Hagyaték. III. Kiadás. Tri kolor Kft. Budapest.

– Tiszteld a te Uradat, Istenedet és Rajta kívül más isteneid ne legyenek – oktatta tanítványait –, minden bajodnak Ő az orvosa és minden harcodbán az Ő pajzsa védelmez és az Ő ereje győzedelmeskedik benned!

Az Úr erejében, szeretetében és védelmében sohase kételkedj. Minden erőd Tőle való és minden cselekedeted őt kell szolgálja.

– Tiszteld őseidet, mert rajtok keresztül nyertél életet és örököltél Istent és hazát.

– Légy hűséges hazádhoz és nemzedetedhez, mert csak a hűségeseket védelmezi az Úr.

– Szeress minden magyart, akárcsak önmagadat, és légy jóindulattal másokkal szemben is.

– Légy becsületes, tisztességes és igaz, mert csak így nyered el az Úr szeretetét.

– Soha el ne feledd, egy pillanatra sem, hogy saját képére alkotott az Úr. Ameddig Őt tükrözöd tetteiben és gondolataidban, az Ő ereje lakozik tebenned. Ha elhagyod Őt, Ő is elhagy téged.

– Ha nemcsak hiszed, de tudod is az Istent, az Isten ereje benned van és hegyeket tudsz mozdítani vele...! Fegyvernek nem lesz hatalma rajtad s elkárhozik, ki veled perbe száll. Ez az Úr népének hagyatéka, kiknek igazsága, erénye és tudása őtőle való...!

Múlni kezdett már lassacskán a nyár, s a nyírfákon kigyúltak az első aransárga levelek, amikor hírvívő érkezett föl a sziklák közé. Kékszemű, hirtelenszőke legény volt, Imre nevezetű. Déda felett, az Istenszékéről jött.

Az öreg ott ült tanítványaival a csörgedező kis forrás mellett, s Gergelyt figyelte éppen, aki az Úr erejével kiemelte a vízzel teli vödröt a forrás gubójából anélkül, hogy hozzányúlt volna. Csak állt ott, csillogó szemekkel, furcsa kis mosollyal a szája körül és mereven nézte a vödröt. Míg az lassan megmozdult, emelkedni kezdett, aztán lezuppant egy lapos köre s kilocsantotta a vizet, egyenesen a János kezére.

Mormogás ment végig a tanítványokon. Volt, aki kuncogott.

– Szájába kellett volna parancsolni a vizet, nem a kezére – jegyezte meg valaki.

– Tudja az Úr, hogy kézmosásra nagyobb szüksége volt, mint ivóvízre – toldotta meg a tréfát egy másik.

Gergely csillogó szemeivel az öregre nézett s az öreg bólintott.

– Tudtam, hogy megértetted a titkot – mondta elégedetten –, Isten ereje dolgozik benned, Gergely. De még sokat kell tanulnod...

-- Tudom én azt, öregapám – felelte Gergely s ahogy fordult, a szeme sarkából megpillantotta a legényt, ahogy kilépett odafönt a barlang nyílásából.

– Üzenet jött valahonnan – mondta elkomolyodva. Az öreg is odanézett.

– Mi készül az Istenszékin?

– Mennybemenetel – felelte az öreg, s nem mondott többet.

Később odaintette magához Gergelyt.

– Magam helyébe hagylak itt – mondta hangosan, hogy mások is hallják –, végezz jó munkát míg oda vagytok.

Bevitte magával a barlangba, hogy magukra lehessenek:

– Bármilyen történe is, ne engedd ezeket szétszaladni. Nincs még hitük ahhoz, hogy magukra legyenek. Ha baj szakadna rátok, vidd be valamennyit a felső barlangba. Próbáld rámozdítani a nyílásra a hegyet, ahogy tanítottam néked. Ne csak higgy az Úr erejében, tudd az Úr erejét! Tudd az Úr védelmező szeretetét! Érted?

– Értem.

-- Ha mégsem lenne elég a tudásod, ne veszítsd el a fejedet, bármilyen történe is. Kövesd a barlang csatornáját, míg hármassal elágazáshoz érsz. Ott válaszd a középsőt. Vezesd az embereket a középső likba, melynek végén víz zúgását hallod. Mikor odaérsz, úgy tűnik majd, hogy a barlang végébe

jutottál. Vízesést látsz, egyebet semmit. Erős, haragos vízesést. Ne rettenj meg tőle. Rendeld el nekik, hogy fogják meg egymás kezét szorosan, s el ne eresszék egymást semmiképpen. Te pedig markold meg az élen álló kezét, hunyd be a szemed és lépj bele az aláuhogó vízbe. Húzd magad után a többit. Csak gázolj keresztül a vízen, nincs mitől félned. Veled az Úr. Végy mély lélegzetet, érted? Parancsolt rá a többire is, hogy ezt tegye. Aztán csak menj keresztül a vízesésen. Tízet, ha lépsz, s nem érzed többé fejedben a víz csapását. Nyisd ki a szemedet: biztonságban vagy. Ott várjátok meg, míg értetek megyek. Ha hirtelen szakadna rátok a baj, ne is kapkodjatok élelem meg egyéb holmi után. Ott bent a vízesés megett életben tart az Úr.

Mikor kijöttek a barlangból, magához intette Jánost, a volt gyéresi papot.

– Készülj János, te velem jössz holnap.

A gyéresinek megcsillant a szeme.

– Az Istenszékire? Apóhoz?

– Oda – felelte az öreg és komolyan nézett reá –, nem látogatásról van szó. Nagyobb dologról. Azt akarom, hogy szemeddel lásd, ami ott történik.

Másnap, kora hajnalban útra keltek. János, Ferkő, az öreg és Imre. Szürkület ülte még a hegyet. Megkerülték a nagy sziklát s hátul ereszkedtek alá az erdőbe, hogy ne lássák őket a legelőn. Mire följött a nap, már kiértek a borókásból is és fenyveserdőben voltak. Egyszerre csak őzbak riasztott alattuk s pillanattal később lövés dördült.

– Vadászok járják az erdőt – súgta Ferkő.

Alig haladtak néhány száz lépést lefelé a csapáson, Imre ott elől fölemelte a kezét. Megálltak. Két ember jött szembe velök, puskával. Imre ajkai megmozdultak, de hang nem jött ki a száján. Kezével különös mozdulatot tett a vadászok felé s a következő pillanatban a két puskás ember hökkenve torpant meg. Az egyik elkáromkodta magát románul.

– Mi a... honnan került ide ez a szikla?

S nézett maga elé a semmibe, föl és alá, mintha sziklafal magosságát mérlegelte volna.

– Esküdtem volna, hogy nem volt itt tegnap! — acsarkodott.

– Nem hát – morgott reá a társa –, most hengerítették oda az erdei manók. Nem látsz a szemedtől? Ott tér el az ösvény, ni, bal felé. Megkerüli a sziklát.

S már indult is balra, a fák közé. Társa dohogva követte. Pillanatok alatt elnyelte őket a fenyves sűrűje.

– Mehetünk – mondta Imre ott elől s indultak tovább.

János pap az örege bámult.

– Micsoda bolondság ez? – kérdezte halkán. Én nem láttam ott semmiféle sziklát...

– Elég ha a románok látták – felelte az öreg –, meglátszik ezen az Imrén, hogy Apó tanítványa. De hát Jézus is megmondta, hogy a gyerek lelke közelebb van Istenhez, mint az érett emberé, ki sok rosszat látott. Így aztán a jót és igazat gyorsabban tanulja. Ez az Imre ötéves korától vele volt a hegyen.

Előre is szólt Imréhez, amikor már elhaladtak annyira, hogy nem kellett aggódni a vadászok miatt.

– Imre, az Úr veled vagyon!

– Mért ne lenne? – nézett hátra a legény –, vele vagyok én is !

Az öreg belemosolygott a szakállába, János pap megcsóválta a fejét. De senki se szólt, csak mentek tovább, lefele a völgyeknek. Baj nélkül jutottak át a fenyvesből a bükkösbe, ahol már könnyebb volt a járás. Még aznap megkerülték Naszódot, másnap Besztercét s harmadnap délutánján fönt voltak a Kelemen északi gerincén, ahonnan már látni lehetett az Istenszékét is, tova Galonya felett.

– Isten bizony úgy néz ki, mint egy óriási zsámoly – csodálkozott János pap –, óriás számára készült, kinek lába aláér a völgybe.

– Isten számára készült – javította ki az öreg –, az Úr ül ott maga, s onnan nézi mit művel az ember-bogár az ő világával.

Holdtölte előtti nap kora délutánján ott voltak az Istenszéke forrásánál. Leterítették pokrócaikat egy szép lombú bükkfa alá, elheverték rajta s vártak. Csönd volt körülöttük, szép, istentudó csönd. A tisztás térdig érő fűvét virágok díszítették, piros, fehér, sárga és kék virágok, mint drágakövekből készített gombok az Úr zöldbársony kacagányán. Később, ahogy vénült a délután, özek jöttek a vízre.

A nap már aláhajolt a dédai gerincre, amikor ember lépte zörrent a fák alatt. Hatan jöttek: Öreg Bence a Hargitáról, a maga tanítványával, Kicsi Bence Déva mellől, a magáéval s Ábris mester egy szép szál legénnyel, az Alsó-Marosról. Alig hullt alá a nap, vére meg ott mázolta az ég alját, amikor Öreg Sándor is megérkezett Nagybánya mellől, tanítványával a háta megett.

– Tizenketten vagyunk, akárcsak az apostolok – jegyezte meg később Ábris mester, ahogy ott gunnyasztottak a kicsi tűz körül, csillagos ég alatt. – Igaz, Kárujjal meg Bakk Balázssal s az ők neveltjeikkel tizenhatan leszünk. Hányan vannak már Apóval, nem tudhassuk...

– Adná az Úr, hogy legyünk huszonegyen – jegyezte meg Öreg Bence –, mesteremtől hallám kislegény koromban Nagybotos Balázstól, hogy huszonegyen voltak mindég a régi magyarok szentjei: táltosok hárman, sámánok tizennyolcan. Hej, nevelő szent apám, Nagybotos Balázs, micsoda ember volt ökelme – vitte vissza az emlékezés hargitai Öreg Bencét a múltba –, a nagy szabadságharc végén negyvenkilencben, mikor a muszka-kozákok rázúdultak az országra, hány ezer derék magyar hazafi életét menté, köztük Bem apót is, a szabadságharcosok tábornokát, ki születésénél fogva lengyel volt ugyan, de tetteiben micsoda nagy magyar! Úgy látom még ma is, mintha csak tegnap történt volna: jött a sok muszka fölfele a völgyön, lóháton mind. Tüszős olájok kétoldalt gyalogosan a kozák lova mellett, baltákkal, vasvillával, pálinkától ittasan, magyarölésre készen. S magosan fölöttük, kiugró lapos kövön úgy állt ott az én tanítómesterem, Nagybotos Balázs, akárcsak az őrt álló magyar Isten. Hosszú szép szakállát lengette a szél. Mert nagy szelet küldött az Úr abban az órában, nagy szelet s zivatart. Dörgött az ég, csapkodott a villám, szakadt a zápor. S állt az én tanítómesterem ott fönt a lapos sziklán, magosra emelt fővel, lengő fehér hajjal és szakállal, egyik kezében rovásos botját tartotta, másik kezét fölemelte magosra a völgy fölé... S bár délidő lehetett, egyszerre csak olyan sötétség támadt, hogy alig láttam benne az orrom hegyét. Aztán dübörögni kezdett valami, szörnyűségesen dübörgött, regett lábam alatt a szikla köve, s egyszerre csak megmozdult odalent az egész hegyoldal, s alázúdult a völgybe. Betemetett az mindent odalent: muszkát, oláhot, császári zsoldost, ami csak volt. S mielőtt még megszólalhattam volna nagy ijedtemben, mert hiszen gyerek voltam még, alig két éve szolgáltam ökelmét, s ilyesmit még életemben nem láttam, mondom, mielőtt elnyafoghattam volna magam, csak kiderült fölöttünk az ég, elállt a szél, tűzött alá a nap s akkora csöndesség volt körülöttünk, mintha csak maga az Úr járt volna arra. S gazdám szava úgy szólt, mint a templomi orgona, amikor mondta: Bence fiam, adjunk hálát az Úrnak, s nézzünk azok után, akik segítségre szorulnak ebben a szerencsétlen hazában... Így mondta bizony, éppen így...

Ültek a tűznél tizenketten, s szó nem esett sokáig. Lassan megsápadt a Galonya felett az ég csillagdíszítette sötét bársonya. Emelkedett a hold. Majdnem egészen kerek volt már. Csak egy kicsike hiányzott belőle. Egy éjszakára való.

– Adjunk hálát az Úrnak, s térjünk aludni – adta ki a szót Öreg Bence, s néhány percnyi mélységes csönd után rendre lábra keltek mind, s bevonultak a fák alá, ki ahova fekhelyét készítette.

– Valami nincs rendjén – súgta oda János pap az öreghez, elnyújtózva a pokrócon –, ez az Öreg Bence... nem lehet száztizenöt éves... lehet-e?

– Mért nem? – suttogta vissza az öreg a kérdést –, az Úristen nem esztendőkből méri az életet, csak az ember teszi ezt, maga kárára... mit gondolsz, én hány esztendőt értem már meg? He?

– Hatvanat.

Az öreg elnevette magát halkán.

– Hetvenet?

– Imádkozz, János, lelkeddel imádkozz, hogy megértsd az Urat. Sokat kell még tanulnod, János...

Harmat borította hajnalra a füvet, csillogó harmat. Őzek kergetőztek a tisztáson. A sápadtkék ég magosában sas keringett. Napkeltekor balta csattogása űzte el a csöndet. Két szép szál legény fát hasogatott. Ölnél hosszabbra hasogatták, bükköt is, fenyőt is.

– Kinek dolgoznak ezek? – kérdezte az öreg, amikor fölébredt.

– Nekünk – felelte Imre. – Sok fára lesz szükség ma éjszaka, odafönt. Ferkó meg János jönnek velem – tette hozzá –, maguk pedig, kik tanítómesterek, meglelik Apót odafönt ama csúcsos szikla alatt, látják? Várakozik már kelmetekre.

Úgy is volt, ahogy mondta. Mikor fölértek oda, a csúcsos szikla alatti kicsike tisztáson, lapos kövön üldögélve, ott várt rájuk Apó. Magas, szikár, hosszú fehér hajú, hosszú szakállú, szép vénember volt. Méltósággal ült ott a kövön, jóság és bölcs szeretet áradt belőle. Egymás után köszöntötte az érkezőket, mindenkire volt néhány jó szava, aztán leültette őket maga körül a gyepre.

– Tudjátok, hogy miért hívtalak benneteket ide, szent magyar hagyatékunk őrizőit, tanítómestereit? Szólt hozzám az Úr. Ma éjszaka, holdtölte éjszakáján, ahogy illő, máglya tűzénél búcsúzóim töletek. Ősi szokás szerint, valamelyikteknek átadom majd a máglya tűzénél nemzetünk hagyatékának gyarló emberi jelvényeit, az írásos botot és a szent rovást. A hagyatékot magát, már lelketekben őrzitek mindannyian, s tanítjátok azoknak, kik érdemesek rá.

– Az Úr, aki mindentudó, tudja már hogy melyiktek veszi át tőlem a szent ereklyéket, s válik a nemzet táltosává. De őseink törvénye szerint nektek is tudnotok kell, egy akarattal. Ezért hát vonuljon most félre mindegyiktek az elmélkedés magányába, hogy fületek meghallhassa az úr szavát. Azt a csöndes halk szót, ami belülről való, s amelyikről a próféta így véste kőbe a maga tapasztalatát annak idején, Úr városában: először jött egy roppant szélvihar s porlasztotta a hegyet..., de az Úr nem volt a szélviharban. Aztán földrengés jött, rengette a hegyet..., de az Úr nem volt a földrengésben. Aztán jött a tűzvész..., de az Úr nem volt a tűzben. S mindezek után megszólalt egy halk, szelíd hang:

– Ezt a hangot hallgassátok meg, testvéreim, s napnyugtára legyetek itt az Úr rendelkezésével!

A tanítómesterek széthúzódtak egyenként a vadonba, s Jánost odaültették a forrás mellé, hogy ott várjon a késve érkezőkre, s adja át nekik Apó parancsát. Valamennyien tudták a törvényt: enniök, inniök nem volt szabad azon a napon, mert imádkozás és böjtölés együtt teszik alkalmassá a lelket az Úr szavának hallására.

Begyültek rendre a többiek is, a távolabbról valók. János szájából megkapták Apó szavát, s szertehúzódtak ők is az erdőbe, legényeiket pedig küldték Imre keze alá fát hasogatni, s hordani föl a csúcsos szikla alá.

Tova délre már elég fa gyült össze ahhoz, hogy Imre elkezdhesse a máglyarakást. Látszott a keze munkáján, hogy jól megtanulta valakitől az ősi mesterséget. Élre állítani a hasábokat kúposan, belül a száraz fenyőt, kívül a bükköt, s mikor a kúp teteje elég széles hozzá, egy második kúpot emelni az első fölé, hasonló módon: belül a fenyő, kívül a bükk. S legalul kicsi kemencenyílast hagyni, be az alsó kúp közepe alá, s kitölteni azt száraz szurkos rőzsével, apró gallyal.

Figyelték is a legények mind Imre keze munkáját s már a második kúp is majdnem hogy készen volt, egyikök elrikkantotta magát:

– Nicsak! Még mindég érkezik valaki!

Lenéztek mind a Déda felől fölfutó gerincre, ahova a legény mutatott, s lám csak, valóban jött ott valaki fölfelé az ösvényen. Hátizsákos, idegen gúnyás embernek látszott távolból is.

– Valami külföldi turista megint – dohogott Imre –, minden nyáron téved belőlük erre egynehány. Sátrat vernek, fényképezik az erdőt, lustálkodnak egy-két napig a forrás körül, aztán elmennek és soha senki nem látja őket többé. Hadd menjek elibe. Elterelem másfelé. Ti ne nyúljatok a máglyához egy ujjal se – tette hozzá –, de hozzatok még fát, s főképpen gyűjtönak valót.

Nagy léptekkel indult lefelé, s el is érte az idegent, még jóval a forrás tisztása alatt. Fiatalember volt, idegen beszédű, de törte a magyart.

– Egy vénember keresem, kinek neve Apó – mondta az idegen –, hoztam neki üzenet. Apámtól hoztam üzenet, ki meghalt a télben. Ő ismerte Apó, még régen... most Németország meghal...

Imre levezette az idegent az ösvényről a Galonya oldalába, s a nagy irtás szélén megmutatta neki az Istenszéke déli sziklalejtőjét.

– Látja azt a kiugró sziklakövet ott messze?

– Látja.

– Annak az aljában van egy forrás. Ott megleli, akit keres. Az idegen legény megköszönte az útbaigazítást, és indult is a bozótos, málnabokros irtáson keresztül, a megjelölt irányba. Míg ő a széltöréseken, bozótokon törte magát keresztül, Imre fölszaladt a kurta ösvényen a barlangszálláshoz.

– Valami külföldről való magyart irányítottam a beszédes kúthoz – jelentette Apónak. – Üzenetet hozott, azt mondta apjától, aki meghalt s ösmerte kelmedet.

– Hadd jöjjön – felelte a vénember, te csak eredj vissza s végezd, amit végezned kell.

Beszédes kútnak nevezték azt a kis forrásos tisztást a sziklafal tövén, ahova időnként feljöttek azok, akiket betegség vagy baj gyötört. Alig volt kurjantásnyira a barlangszállástól, mindössze úgy látszott, hogy megmászhatatlan sziklafal választotta el a két helyet egymástól. Volt azonban egy rejtett sziklacsapás, vadkecskének való ugyan, de alkalmas arra, hogy gyorsan érjen oda, aki igyekszik. Így aztán, amikor a pantallós, hátizsákos idegen öltözetű legény meglelte végre a forrást, Apó már ott ült egy fatönkön, s várt rá.

Kiveresedett ábrázattal, izzadtan lépett ki a fiatalember a málnabozótból a kicsi tisztásra. Meglátta a forrás mellett a vénembert és megállt.

– Maga vagy az kit neveznek Apó? – kérdezte lihegve. A vénember bólintott.

– Üzenetet hoztál, úgy hallom.

Az idegen odavánszorgott a fatönkhöz, melynek egyik végén az öregember ült, lefejtette magáról a hátizsákot, s valósággal leroskadt a tönk másik végére.

– Nagyon magos hegy – szakadt föl belőle –, nem élném itt ha nekem adnák!

– Nem kell félni – nyugtatta meg Apó –, nem adja senki. Az idegen megvárta, míg lecsöndesedett benne valamicskét a lélegzet, aztán belekezdett:

– Az enyim név Martin Keszeru – így mondta, Keszeru, a szó közepére téve a hangsúlyt –, jöttem Stuttgartból, Németország. Ígértem apámnak, hogy jövök mikor lehet, s adom át levelet, meg ami maradt...

Belekotort a hátizsákjába, s előszedett onnan egy összegyűrt papirost, meg egy kis, fekete zacskót. A vénember átvette mind a kettőt. Egyiket az egyik térdére tette, másikat a másikra, s csak ült ott. Szeme elnézett messzire az irtás felett.

– A levélben azt ír... – szólalt meg a fiatalember egy idő múlva, de a vénember a szavába vágott.

– Tudom mit ír – mondta –, jó ember volt apád, szép lelkű ember. Szerette az erdőt. Erdőmérnök volt odalent Ratosnyán. Derék magyar volt, nagy szeretet lakozott benne. De élet s halál dolgát nem értette soha.

Sóhajtott; s rátette kezét a kicsike zacskóra.

– Azt kívánja, hogy hintsem bele testének hamvát idefönt a szélbe, hogy itt nyugodjék, ahol otthona s hazája volt. Megteszem, meg hát. De édesapád nincs már ebben a maréknyi hamuban. Hamu ez, semmi más. Édesapád, fiam, itthon van már jó ideje. Attól a perctől kezdve, hogy lehunyt ott messze, német földön a szemét. Amit ott lehunyt a teste, azt itt felnyitotta a lelke, ennyi az egész. De ha már így kívánta, tegyünk eleget neki.

Fölkelt a fatörzsről, s kezébe vette a kicsi zacskót. Megindult vele egy kiugró sziklakő felé, mely előrenyúlt a meredek hegyoldal fölé. Föllépett a sziklára, s megoldotta a kis zacskó zsinórját. Magosra emelte.

– Szél, galonyai szél, magyar hegyek szele – mondta s mély, erős hangja tovaszállt a völgy fölött, akár a harangszó –, vidd magaddal, ami Keserű Mártonból hátramaradt, hintsed széjjel erdőkön, mezőkön, kaszálóréteken, legelő lankákon, patakok partján, mindenütt, ahol valamikor Keserű Márton, bujdosó magyar járt és élt és örvendezett a világnak rövid élete során; bujdosásának ideje előtt. Vigyed Isten szele, vigyed...

S egyszerre csak, mintha parancsszóra várt volna csupán, valahonnan a sziklák közül előlebbent egy virágszagú, hűvös kezű, gyors szárnyú szellő, elkapta a zacskóból kiszórt szürke hamut, s vitte, vitte lefele a hegyoldal irtásán, lefele a völgyön, tovavitte szempillantás alatt.

– Keserű Márton, az Úr békessége legyen teveled... Néhány pillanatig még állt ott a vénember mozdulatlanul a kiugró sziklán, aztán lassan megfordult, lejött, s visszaült a fatönkre.

– Édesapád kívánsága megtörtént – mondta halkán –, legalábbis ez a kívánsága. De van egy másik kívánsága is, tudom. Nagyobb és fontosabb ennél. Arról akarok most beszélni veled, Márton fia, Márton.

A fiatalember megbabonázva, kimeredő szemmel bámult reá. Megrázta a fejét.

– Nem értem – habogta –, nem értem!

– Mit nem értesz?

– Semmit nem értem! Honnan maga tudja, mi volt levélben? Mit akart nekem apám? Meg se nézte? Meg se olvasta levél?

A vénember rámosolygott szelíden a megzavarodott fiatalemberre.

– Nem papírra vetett bötükből ered a tudás, fiam, hanem lélekből s értelemből, ami az úrtól való. Most pedig hadd mondjak neked valamit – komolyodott el a hangja –, aminek az íze keserű lesz a szádban. De ha megemészti az elméd, édessé változik a lelkedben. Keserű Márton fia, németföldi Márton, magyarnak teremtett téged az Úristen. Ott születted a völgyben, s a hegyek, ezek a hegyek itt, benéztek hozzád az ablakon, mikor még anyád ölében voltál, s láthatatlan írást véstek a homlokodra, magyar írást, mellyel magukénak jelölték meg, s magyarnak.

– Miattad bujdosott világgá az édesapád, hogy ne rabság és gyötrődés legyen életed, hanem szabad magyarként érhesz meg emberré, hogy idők múltával visszatérhess ide, ahol a gyökeredet őrzik ezek a hegyek, s ahol magyar dalt muzsikáltak lelkedbe a patakok, amikor megszületted. Na most, Márton fia, Márton, ezt mondom tenéked: úgy áld meg téged az Isten, ahogy apád örökségét megőrzöd a lelkedben, tovább adod azt fiaidnak, unokáidnak. Mert aki magyarnak született, akit magyarnak teremtett az úr, az csak mint magyar lehet boldog és megelégedett ezen a földön, s még ezután is! Mindegy, hogy hova vet a sors: gyökered itt van! S ha megtagadod ezt a gyökeret, ha megtagadod a magyar szót, ha megtagadod őseidet, szent magyar származásodat, az Úristen is megtagad téged, Márton fia, Márton, s nem lelsz békességre sehol a világon. Jól jegyezd meg minden szavamat s égesse a lelkedet egy életen keresztül, ha hűtlenné válsz édesapádhoz! Most pedig pihend ki magad, mert fáradt lehetsz, Keserű Márton. S ha kipihented magad, és eljő az este és azt mondja benned egy kicsi hang, hogy magyar akarsz maradni, s nem németté válni, hogy hűségben kívánsz élni édesapád emlékezetével, akkor kerüld meg ezeket a sziklákat itt, jöjj föl a tetőre, ahol hold keltével a nagy tüzet látod, s ne szólj senkihez, közel se jöjj, csak hallgass és figyelj... De ha nem érzel hűséget magadban, akkor fordulj meg gyorsan, s eridj vissza ahonnan jöttél, mert amit ott láatsz és hallasz, nem lesz neked való. Irgalmazzon tenéked az örökkévaló Isten.

Azzal fölkelt a tönkről, megfordult s vissza se nézett többé a megdőbbsent fiatalemberre. Csak ment fölfelé a keskeny vadkecske-csapáson, s eltűnt a sziklák között.

Azon az estén különösen mély volt a csönd az erdők fölött. Még a román állam vadőre is megérezte, hogy valami készül odafönt az Istenszéke körül. Ahogy megszokott hivatalbeli körútját járta a dédai gerincen, valami fadóntók, kik az alsó irtásban dolgoztak, említették neki, hogy hátizsákos idegent láttak fölfelé menni. Lehetett ártatlan turista, de lehetett vadász is, és így a vadőr elhatározta, hogy ha már ott van, utána néz az idegennek is. Így aztán ahelyett, hogy a felső irtás szélén letért volna a gerincről a galonyai völgybe, ahogy tenni szokta, ment tovább fölfelé az istenszéki nagy tisztáshoz, ahol időnként turisták is, vadászok is megfordultak.

Talált is a forrásnál valami baltás legényeket, akiknél azonban semmiféle fegyver nem volt, viszont étellel-itallal kínálták meg a román állam emberét, aki meg is örvendett ennek. Evett a sajtjukból, szalonnájukból, rozskenyerekéből, s amikor evés után húzott egy jót a korsójukból is, bizony elámult az ábrázata. Oka is volt reá, hiszen tulajdon szemével látta, ahogy az egyik legény a forrás csorgója alá tartotta a korsót, alig fél perccel azelőtt, s megvárta, amíg megtelt.

Aztán anélkül, hogy bármerre elkalandozott volna, hozta a teli korsót egyenesen vissza, s letette melléje a fűbe. Márpedig amikor szájához emelte azt a korsót, Isten biza bor volt abban, nem víz s méghozzá micsoda bor! Jóízű, erős, emberbe való, nem csak afféle olcsó löre, szegény ember bora. Meg is örvendett ennek a csodának a derék vadőr olyannyira, hogy fél óra se telt bele, s már elnyúlva horkolt a fűben. Jók voltak hozzá a legények, még pokróccal is betakarták s párnát tettek a feje alá, zsákba gyömöszölt illatos fűből.

Le is ment már addigra a nap, s az erdőből kezdtek előjönni komoly ábrázattal a tanítómesterek. Megnézték az alvó románt, csóválták a fejüket, aztán összeszedték ami holmijuk volt, terübe kötözték, s fölballagtak vele egyenként a csúcsos szikla alatti kicsi tisztásra. Állt ott már a máglya megrakva, magasan. A tisztás alsó szegélyén távol a máglyától leültek félkörbe, s csak ültek ott szó nélkül, néma csöndben, tanítómesterek és tanítványaik, míg lassan-lassan elsötétedett körülöttük a világ, s kigyúltak egyenként a csillagok is.

Különös este volt. Szellő se mozdult, bagoly se szólt, még csak lappantyúmadár se sikkantott sehol. Semmi se mozdult. A csönd ránehezedett a világra. Múlt az idő a csönd fekete palástja alatt. Míg a csillagos ég alja sápadozni kezdett, túl a Galonyán, a Nagy-Disznós bükkösének borzolt gerincén megjelent lassú méltósággal a telehold. Ezüstös fénye szétömlött a hegyeken.

– Imre – szólalt meg egy mély hang a tisztás feletti szikla felől. A csönd belereszketett. Apó állt ott. Magos, szikár alakja kirajzolódott a hold korongja fölött az ezüstsínű égen. Hosszú fehér köntösben állt ott.

– Imre fiam – mondta onnan fentről mély, parancsoló hangon – gyújtsd meg az Úr tüzét!

Imre felpattant a félkörben ülők közül s a máglyához lépve leguggolt előtte. Tűzszerszámot vett elő a zsebéből. Csattant az acél, szikrázott a kovakő s fölizzott a legény ujjai között a tapló. Előrenyújtotta a taplót a száraz gaz közé és fűjni kezdte. Az első kicsike láng belekapott a gazba, megnövekedett, elérte a szurkos rőzsét és sercegve csapott föl a gúla közepén feltámasztott fenyőfába. Pattogott a fenyő, emelkedett a tűz vörösen. Elérte a bükköt. A láng megnőtt, megfehéredett és a magosba csapott.

– Áldott legyen az Úr, magyarok Istene és védelmezője! – dörrent föl a vénember hangja magosan a tűz fölött. A félkörben ülők lábra keltek s levették fejükről a kalapot.

– Áldottak legyenek, akik az Urat szolgálják!

– Áldottak legyenek az istentudók!

– Áldottak legyenek az igazak és a hűségesek!

– Áldottak legyenek, akik az Úr erejében bíznak, akik az Úr erejét hordozzák magukban!

– Áldottak legyenek, akik az igazságot keresik!

– Áldottak legyenek, akik az Úr hatalmát, erejét és dicsőségét hirdetik, tanítják és gyakorolják, és áldottak legyenek mindazok, akikben megfogán a tanítás, mert az ő kezükbe helyezte a magyarok Ura nemzetünk jövőjét!

– Áldott legyen az Úr, magyarok Istene, áldott legyen az Úr!

Szavai úgy gördültek tova a hegyek fölött, mint az orgona hangja. A máglya tüze nőtt, a hold emelkedett. Minden szem a fehérbe öltözött szent embert nézte, ahogy ott állt magosan a tűz fölött, a sziklán. Senki se vette észre azt az idegen öltözetű fiatalembert, aki a sziklaösvény irányából bújt elő, s babonázottan állt meg a tisztás alatti borókák között.

– Áldott legyen, aki megérti és követi az Úr tanítását – zengett odafönt a vén táltos hangja.

– Áldottak legyenek a hűségesek, mert ők a jövő őrizei!

– Az Úr megtartja azokat, akik a nemzet szolgálatában az ő útját járják!

– Bízhatok és hirdessétek az Úr szeretetét! Mert eljő az idő, s már itt is van, csak a szemünkkel nem láthatjuk még, amikor az igazaké és az igazságosaké, a valóság tudóié és a jószág gyakorlóié, a békességeseké és az istenszeretőké lesz ez a világ és nem lesz több sírás, pusztulás, nyomorúság, rettegetés és üldöztetés, mert a gonoszokat és gyűlölködőket eltörli az úr e földnek színeről!

– Minden hatalom megdől, ami nem istentől való s minden fegyvert, mely ellenetek fordul, ítélettel sújtja az Úr! Ez az úr szolgálóinak hagyatéka s az ők igazságuk éntőlem való, mondá az Úr! Nap fiainak, magyaroknak teremtett Ő benneteket s törvényt adott néktek, ami életet és szabadságot biztosít számotokra, ha betartjátok azt!

– Íme, itt van a törvény, tölgyfába rótt ősi hagyatéktok, amit keserves századokon át őriztek számotokra istentudóitok — dörrent odafönt a vénember hangja, s bal kezével magosra emelt egy sötét színű, kurta oszlopot —, tiszteljétek és becsüljétek és véssétek a lelketekbe minden szavát, mert Isten szól hozzátok az Ő törvénye által és semmiféle más törvény nem biztosít számotokra életet, csupán az Úr törvénye!

– Szeresd a te Uradat, Istenedet és rajta kívül más istened ne legyen!

– Tiszteld őseidet, hogy hosszú és jó életed legyen azon a földön, amit ők hagytak reád!

– Szeresd magyar testvéreidet, mint önmagadat! Fegyvert reájok ne emelj s nyelveddel se vétkezz ellenök! Tartsatok össze, segíssétek egymást és az Úr szeretete, az Úr védelme és az Úr ereje veletek legyen!

– Tudjátok az Urat, tartsátok az Ő törvényét és semmi sem lesz lehetetlen számotokra. Az Úr ereje hegyeket mozdít és tengereket tüntet el azok védelmében, akik atyjoknak nevezik őt, s a szerint is élnek!

– Ez a ti hagyatékotok, magyarok, véssétek lelketekbe!

– Most pedig istentudók népe, búcsúzom tőletek, mert szólít az Úr. Szent örökségtek jelvényeit, ezen írásos pástorbotot, mely a tudás tisztességét őrzi, s a tölgyfába rótt törvényt, ami vele jár, átadom annak, aki helyembe lép. Az Úr kijelölte már, s szabad nemzetünk ősi törvénye szerint ti kell kimondjátok a nevét, egy közös akarattal. Szóljatok hát, s nevezzétek meg azt, akit méltóvá tett az Úr arra, hogy e szent hagyaték őrizője legyen!

Egy hosszú percig csönd volt a szavai után, mélységes csönd. Csak a máglya tűzének pattogása hallatszott. A lángok emelkedtek, nyelveikkel az ég ezüstös bársonyát nyaldosták s mögöttük, a szikla csúcsán álló, fehér köntösű vénember vállán ott ült a telehold roppant korongja, mintha csak varázslatos fényével átragyogta volna.

Aztán a félkörben állók szájából egyszerre, mintha láthatatlan karmester irányította volna őket, felhangzott a kiáltás:

– Radnai Botos Boldizsár, az öreg!

Utána mintha kővé vált volna a csönd. Tanítómesterek, tanítványok megilletődött döbbenettel néztek egymásra. Legtöbbjük nem is hallotta soha a radnai öreg emberi nevét, s most mégis egy hanggal és egy akarattal belekiáltották az éjszakába.

– Áldott legyen az Úr akarata, szakította meg a csöndet a vén táltos hangja a sziklacsúcs magosából –, s az Ő választásánál fogva szólítlak téged, istentudó Radnai Botos Boldizsár, lépj elő s jöjj ide hozzám!

Legtöbben csak a hangot hallották, a vénember alakját odafönt már eltakarta szemük elől a lángok fénye, meg a telehold ragyogása. Az öreg előlépett a többiek közül, magosra emelt fővel, egyenes tartással s megkerülve a lángoló máglyát eltűnt mögötte. Néhány pillanat teltével elmosódó alakja megjelent a tűz mögötti sziklán.

– Istentudó Radnai Botos Boldizsár – zengett elő a vén táltos hangja valahonnan a lángok mögül vagy a hold fényéből – az Úr akarata folytán, s mindnyájunk szándéka szerint, én, Tordafia Csanád, az Úr tizenhatodik száműzött táltosa, átadom tenéked szent hagyatékunk jelvényeit, magyarok istenrendelte törvényét s az istentudók írásos pástorbotját, s kinevezlek téged minden magyarok tizenhetedik száműzött táltosának! Az Úr ereje, hatalma és dicsősége legyen tevéled! Eridj s munkálkodj az Úr nevében, magyarok jövődjén!

Még magosabbra csaptak föl a lángok, s mögöttük mintha a telehold elnyelte volna már a búcsúzódó vénember alakját teljesen. Csak a hangja zengett még elő a fényből, lassan távolodva.

– Nap fiai, magyarok, áldjon meg benneteket az Úr és őrizzen meg benneteket! Fordítsa az Úr az Ő orcáját tifeletek és adjon tinéktek tudást, erőt, győzedelmet és hatalmat a gonoszság fölött! Szeressétek egymást, hogy méltók legyetek az Úr szeretetére! Segítsétek egymást és az Úr is megsegít benneteket... védelmezzétek egymást és az Úr is megvédelmez benneteket... ne féljete, magyarok... és ne csüggedjete... mert veletek van az Úr... aki megerősít... megsegít... és igazságának jobbjával támogat benneteket... minden küzdelmetekben...

– Bízatok Őbenne... s istentudó hitetek... hegyeket mozdít... országot szabadít... Magyar... országot... Isten országát... az Ő dicsőségére... istentudó magyarok... jövődjére...

Utolsó szavai már belevesztek a tűz sístergésébe. A máglya összeroskadt. Pattogtak a száraz bükkhasábok. Lángtenger nyelte el a sziklát, tűznyelvek csapkodtak a holdfényes égbolt felé. Az öreg lassú léptekkel visszatért a többiek közé, egyik kezében az írásos pásztorbot, másikban a tölgyfába rótt törvényt.

Az istentudók utat nyitottak neki, s ő lassan megindult lefelé, háttal a roskadó tűznek, s valamivel lentebb megállt egy borókabokor mellett, ahol egy idegen gúnyás fiatalember sápadt arccal, izzó szemekkel bámult a tűzbe.

– Keserű Márton fia, Márton – szólt hozzá halkán –, eredj vissza ahonnan jöttél, s ahol csak magyarral találkozol odakint, mondd el mindegyiknek, amit itt láttál és hallottál. Ne bántson, ha kinevetnek. Az se, ha gúnyt üznek veled. Ha csak egy mustármagra való is megragad néhányban, bizony mondom, hegyek mozdulnak hamarosan... áldjon meg téged az úr és őrizzen meg téged... és minden magyart, odakint is, szerte a világban...

Reggel, amikor a román állam vadőre fölébredt odalent a forrás mellett, a nagy tisztás üres volt. Csak a letaposott fű tanúskodott arról, hogy emberek tanyáztak ott. Meg az idegen pokróc, amit maga köré csavarodva talált ott és a fűpárna a feje alatt. Tűnődött egy keveset, aztán szép rendjén összehajtogatta az idegen pokrócot s a párna-zsákkal együtt rátette az egyik fatönkre, hogy aki érte talál jönni, meglelhesse.

Vállára lökte puszkáját, s már indulni készült lefelé, amikor erős füstszag ütötte meg az orrát. Friss, hajnali szellő hozta fentről, a sziklák felől. Kötelességtudó ember volt a románok vadőrje, s nyár dereka lévén lehetségesnek tűnt, hogy valami városi turisták táborozhattak ott fönt, márpedig elhanyagolt táborotűz veszedelmet okozhatott. Így aztán irányt változtatott s fölfelé indult, a füstszagon.

Elámult, amikor fölért a sziklacsúcs alatti kicsi tisztáshoz. Tűz helyére bukkant ott valóban, mégpedig akkora tűz helyére, hogy akik ott táboroztak, ökröt is süthettek volna rajta. De bármiféle turisták is voltak, akik ott táboroztak, nem hagytak veszedelmet maguk mögött. Ásott földdel takarták le a megmaradt paraszat, akkora nagy helyen, hogy kunyhót is lehetett volna építeni föléje. S nem régen tehették, mert meleg volt még a fölhalmozott föld.

A vadőr megjárta a kis tisztás környékét, de a tűz helyén kívül egyebet nem talált. Mindössze fent az égbe kiugró sziklacsúcs alatt látott meg valami fehérét, egy túskebokor ágába akadva. Kis darab szakadt lenvászon volt, amelyből jómódú parasztság asszonyai valamikor a régi időkben, ingnek valót szőttek a férfínép számára. Úgy csüngött ott, a meredek sziklakatlan szélébe kapaszkodó túskebokor ágába akadva, mintha valakinek az ingéből szakadt volna ki, aki alávetette magát azon a helyen a halálos mélységbe.

Még azt is megtette a derék román, hogy hasra feküdt a sziklaperemen, s úgy vizsgálódott alá, hátha valaki mégis ott fekszik valahol, roncsolt testtel, a szakadék alján. De hiába meresztette a szemét, nem volt ott semmi látnivaló. Szemben, a Nagy-Disznós gerincén akkor jött föl a nap, s vakító fénye úgy elkápráztatta, hogy már csak amiatt is abba kellett hagyja a nézdelődést.

Föltápszkodva a sziklaperemről, egy pillanatig tűnődött, hogy letépje-e a túskebokorról az odaakadt fehér rongydarabot, vagy ne. Végül is úgy döntött, hogy mégis csak felelősséggel tartozik az erdők rendjéért és tisztaságáért és így kinyúlt a túskebokor felé, s letépte róla a kis rongyot. Ujjai között volt már, amikor egyszerre csak elvesztette egyensúlyát, s ahogy támasz után kapkodott, kicsúszott ujjai közül a rongyocska. Ugyanabban a pillanatban egy kis csintalan szélroham lebbent át a sziklaperem fölött, alighanem a kelő nap hirtelen melege okozta, elkapta a lebegve aláhulló kis fehér holmit, megforgatta néhányszor, aztán magosba emelte s eltűnt vele valahol a szemkápráztató napsugarak között.

* * * * *

HAGYATÉK

BÚCSÚSZÓ AZ OLVASÓHOZ

Ennél a pontnál a krónikás búcsúzik. Eltelt fölötté az idő. Mielőtt azonban útjára indítaná ezt a könyvet, még mondani kíván valamit.

Az isteni lábnyom, amit a krónikás – ha hiányosan is, de igaz hűséggel – idáig követett, nem vész el ezután sem. A hagyaték megmarad, mert Istentől való, s ezáltal elpusztíthatatlan. Eljő az idő – s alighanem már itt is van –, amikor fiatal, erős izmú és tisztára mosott lelkű krónikások fölkapják az elejtett szálat, s viszik tovább a beteljesedés felé, míg csak be nem következik a krisztusi ígéret: „...és az igazság szabadokká téssen!”

Örvendeztetek hát magyarok, bármit is lát szemetek a ma sötétjében: a szabadulás perce közeledik! Ne várjátok azonban, s ne keressétek se ágyúk dörgésében, se hangzatos politikai jelszavakban: az Úr igazsága halkán jár és békesség kíséri. Az Ő akarata rendelkezett már minden dolgokban, s az Ő rendelkezését nem idő méri, hanem tudás, lelki tudás. Gondozzátok csak a mustármagvakat s egyébbel ne törődjete.

„Nem sokaság, de lélek végez csoda-dolgokat!” Ősi tanítás ez, amit a Kárpát-medence nagy horvát-magyar költője és hadvezére vetett papírra számotokra, évszázadokkal ezelőtt. Tartsátok észben magyarok. S ti is, Kárpát-medencénk testvér-népei. Nem nyelv teszi az embert. Az ember lelke emeli rangra a nyelvet, vagy taszítja azt útszéli árokba, a használat erkölcsi mércéje szerint. Ne féljete. A magyar lélek él. Teremtő Istenünk működik benne és általa. Ne csüggedjete. Gondozzátok csak hűséggel a mustármagvakat.

Ha részeg magyarok káromkodásától sajdul fületek, ha szemetek a hitványak győzelmét véli látni úton-útfélen: ne döbbenjete meg. Az Úr nem számokban méri az igazság győzelmét, hanem az igazak cselekedeteiben. Ne keserítsen el a gyöngék hűtlensége se. Sajnáljátok a nyelvét vesztett magyart, mert önmagát rövidíti csupán, nem nemzetét. A nemzet nem számokban él, de lélekben. Egy az Úr oldalán százezreknél is többet számít a jövőndő mérlegén. A gyöngeségében románná változott magyar nem a magyar jövőndőt gyöngíti, hanem a románt. Akárcsak a számtanban a pozitív és negatív előjelek: a lélek isteni pozitívumában működő ember előbbre viszi a világot meg a nemzetet, melyhez tartozik, míg a negatív selejt mélységbe húzza alá, amihez rátapad. Az igazak jövőndőjét lélek és szellem ereje formálja, s az úr ereje emeli magosba.

Bízzátok, magyarok! A rabság és szenvedés napjai megszámláltattak. A szabadság hajnala dereng. Vigyázzátok a mustármagvakat!

* * * * *

WASS ALBERT

Hontalanság hitvallása

Hontalan vagyok

mert vallom, hogy a gondolat szabad,
mert hazám ott van a Kárpátok alatt
és népem a magyar.

Hontalan vagyok

mert hirdetem, hogy testvér minden ember
s hogy egymásra kell, leljen végre egyszer
mindenki, aki jót akar.

Hontalan vagyok

mert hiszek jóban, igazban, szépben.
Minden vallásban és minden népben
és Istenben, kié a diadal.

Hontalan vagyok

de vallom rendületlenül, hogy Ő az út s az élet
és maradok ez úton, míg csak élek
töretlen hittel ember és magyar

1947.